

Prvo poglavje

Kdo so bili mladoheglovci?

Osebe in oznake

Mladoheglovci so bili skupina radikalnih, kritičnih intelektualcev, ki je igrala vidno vlogo v predmarčni Nemčiji, se pravi v nemških deželah ali državah pred demokratično revolucijo marca 1848. Ne moremo reči, da so bili skupina nemških intelektualcev, ker mednje prištevamo tudi Rusa Mihaila Bakunina in Poljaka Augusta Cieszkowskega. Karl Löwith, ki je prvi objavil izbor mladoheglovskih besedil,¹ je v ta krog pritegnil še Danca Sorena Kierkegaarda.² Poleg tega so bolj ali manj vsi mladoheglovci preživeli krajša ali daljša obdobja v eksilu in objavljali v tujini, ker doma niso mogli.

Najbolj znani mladoheglovci so bili David Friedrich Strauss, Ludwig Feuerbach, Bruno Bauer, Arnold Ruge, Friedrich Engels, Karl

¹ Leto pozneje je izšel zbornik *Die Junghegelianer* (David Friedrich Strauss, Bruno Bauer, Arnold Ruge): *Ausgewählte Texte* (Berlin: Deutsche Verlag der Wissenschaften, 1963). Knjižice nismem uspeli dobiti. Avtor je takrat delal na berlinskem Inštitutu marksizma-leninizma.

² Karl Löwith, ur., *Die hegelsche Linke: Texte aus den Werken von Heinrich Heine, Arnold Ruge, Moses Hess, Max Stirner, Bruno Bauer, Ludwig Feuerbach, Karl Marx und Sören Kierkegaard* (Stuttgart-Bad Cannstatt: Friedrich Frommann Verlag (Günther Holzboog), 1962). Löwith govori o heglovski levici, ki kot bomo videli, ni povsem identična z mladoheglovstvom.

Marx, Moses Hess in Max Stirner. Ta imena se praviloma pojavljajo tudi v današnjih razpravah o mladoheglovcih in zbornikih njihovih besedil, čeprav nekateri zgodovinarji in filozofi na primer Marxa in Engelsa ne štejejo mednje.³ Nekoliko manj znana imena so Edgar Bauer, Eduard Meyen, Ludwig Buhl, Karl Nauwerck in Karl Köppen (večkrat navajan kot Koeppen).⁴ Potem so bili tu njihovi »predhodniki«, prijatelji, sodelavci in sopotniki, denimo Eduard Gans, Karl Rosenkranz, Georg Friedrich Daumer, Friedrich Wilhelm Ghillany, Ernst Carl Julius Lützelberger in Heinrich Heine,⁵ pa Friedrich Wilhelm German Mäurer, Georg Herwegh, Jakob Venedey, Karl Ludwig Bernays⁶ in Lorenz Stein.⁷

3 Npr. August Cornu, *Karl Marx et Friedrich Engels: Leur vie et leur oeuvre* (Pariz: Presses universitaires de France, 1955–1970), zv. 3, str. 13 isl.; William J. Brazill, *The Young Hegelians* (New Haven: Yale University Press, 1970), ki pa dodaja Theodorja Vischerja. Marx, Engels, Hess in Bakunin so po njegovem mlajša generacija, na katero so mladoheglovci vplivali, sami pa to niso bili. Opozarja na »hudo napačne predstave« ki jih poraja interpretiranje mladoheglovcev skozi Marxa (str. 14–19). Prim. Sven-Eric Liedman, *A World to Win: The Life and Works of Karl Marx* (London: Verso, 2018), str. 61, ki piše, da je Marx igral »pomembno, četudi kratko vlogo« med mladoheglovci.

4 Predstavita jih npr. Lawrence Stepelevich v zborniku *The Young Hegelians: An Anthology* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983), ter Robert Hellman v magisteriju in zatem v doktorski disertaciji: Robert James Hellman, *Max Stirner and the Young Hegelians of Berlin* [New York: Columbia University, 1969]; Robert James Hellman, *Die Freien: The Young Hegelians of Berlin and the Religious Politics of 1840 Prussia*, (New York: Columbia University, 1976). Hellman je disertacijo pozneje objavil kot knjigo: Robert James Hellman, *The Red Room and White Beer: The »Free« Hegelian Radicals in the 1840s* (Washington, D. C.: Three Continents Press, 1990). Alfred Estermann, »Die »Berliner Monatsschrift« und ihr Herausgeber Ludwig Buhl«, v: *Berliner Monatsschrift. Herausgeber Ludwig Buhl* (Vaduz: Topos Verlag, 1984), str. XIII, je Buhla prištel med »pogrešane« oziroma »izginule« like iz predmarčnega časa (*Verschollene des Vormärz*). Ta oznaka bi lahko veljala tudi za druge manj znane mladoheglovce.

5 Te omenjata npr. Hermann Ewerbeck, *Qu'est-ce que La Bible d'après la nouvelle philosophie allemande* (Pariz: Ladrangé in Garnier, 1850), str. 336, op. 1, in Martin Hundt, »Der Junghegelianismus im Spiegel der Briefe«, v: Martin Hundt, ur., *Der Redaktionsbriefwechsel der Hallischen, Deutschen und Deutsch-Französischen Jahrbücher (1837–1844). Apparat* (Berlin: Akademie Verlag, 2010), str. 14.

6 Med vodilnimi raziskovalci konteksta, v katerem so nastopali mladoheglovci, je bil francoski zgodovinar Jacques Grandjonc. Gl. npr. Jacques Grandjonc, *Marx et les communistes allemands à Paris: Vorwärts, 1844* (Pariz, Maspero, 1974). Gl. tudi Martin Hundt, »Junghegelianer in Paris«, v: *Deutsch-französischer Ideentransfer im Vormärz, Forum Vormärz Forschung Jahrbuch*, let. 8 (Bielefeld: Aisthesis Verlag, 2002).

7 Steina je med mladoheglovce uvrstil David Koigen, *Zur Vorgeschichte des modernen*

Pomembno vlogo so igrali uredniki, založniki, popularizatorji in prevajalci mladoheglovskih spisov, recimo Ernst Theodor Echtermeyer, Julius Fröbel, Otto Wigand, Carl Friedrich Julius Leske, Hermann Ewerbeck, Heinrich Börnstein, Karl Grün, Otto Lüning in Hermann Püttmann. Pozabiti ne smemo niti na številne sodelavce mladoheglovskih revij in zbornikov, ki sami morda niso bili mladoheglovci, so pa mislili in publicirali v njihovi orbiti,⁸ niti ne na njihovo občinstvo, za nas anonimne ljudi, ki so poslušali njihova predavanja, kupovali, brali in včasih tihotapili rokopise, knjige, časopise in revije, se o njih pogovarjali, in kakor so znali ali si upali, morebiti kdaj tudi sami, bolj potihom ali naglas, kritizirali in protestirali.

Vemo, da so si zlasti revije in časopise podajali iz rok v roke in si pri tem gotovo izmenjali tudi besede, prav tako kot v mestnih čitalnicah, kjer so bile te publikacije na voljo širšemu občinstvu.⁹ Iz opazk sovražno nastrojenih sodobnikov razberemo, da občinstvo ni bilo omejeno na akademsko ali intelektualno sfero. Konservativni vplivni založnik Friedrich Perthes se je na primer konec leta 1842 zgražal, da se v Berlinu in Königsbergu »omledno rezoniranje *commis voyageurs* brati z nadmodrostjo profesorjev in fantaziranjem študentov«, in v tem kontekstu govoril o »visoki in nižji berlinski drhali«.¹⁰ Mladoheglovci so se v resnici trudili pisati »drugače, da bi naslovlili drug tip bralca«, ne le akademskega občinstva.¹¹

philosophischen Socialismus in Deutschland: Zur Geschichte der Philosophie und Socialphilosophie des Junghegelianismus (Bern: Druck von C. Sturzenegger, 1901), str. 241 isl.

⁸ Pregled te široke mreže dobimo v Martin Hundt, ur., *Der Redaktionsbriefwechsel der Hallischen, Deutschen und Deutsch-Französischen Jahrbücher (1837–1844)* (Berlin: Akademie Verlag, 2010); gl. tudi Fritz Schlawe, »Die junghegelische Publizistik«, *Die Welt als Geschichte. Eine Zeitschrift für Universalgeschichte*, let. 20 (1960), zv. 1.

⁹ Schlawe, »Die junghegelische Publizistik«, str. 32.

¹⁰ Friedrich Perthes *Leben. Nach schriftlichen und mündlichen Mittheilungen aufgezeichnet von Clemens Theodor Perthes, ordentl. Professor der Rechte in Bonn. Dritter Band* (Gotha: Friedrich Andreas Perthes, 1855), str. 501.

¹¹ Éric Dufour, Bruno Bauer et les Jeunes hégéliens: À l'origine de la critique sociale et politique (Pariz: Vrin, 2023), str. 10, 20.

O mladoheglovcih lahko govorimo kot o »mladoheglovcih« le dotlej, dokler je obstajala določena kolektivna ali skupinska identiteta, četudi jo je velikokrat zasenčilo in preglasilo poudarjanje, tudi pretirano poudarjanje, razlik med skupinami, frakcijami ali posamezniki. Kot taki, kot skupina ali skupina skupin¹² oziroma gibanje, so bili dejavni od konca 1830. do sredine 1840. let. Samo v tem na grobo zamejenem obdobju so bili mladoheglovci. Mladoheglovstvo je bilo torej krajše obdobje v njihovih intelektualnih in političnih biografijah.

Ko gre za natančnejšo določitev začetka in konca mladoheglovskega gibanja, nastopijo različna mnenja. Najpogosteje se kot dogodek, ki zaznamuje začetek, omenja izid Straussovega dela *Jezusovo življenje* leta 1835.¹³ Friedrich Perthes se ga je spominjal kot »strele z jasnega« in povezal z naraščajočim negativnim vplivom Heglove filozofije: »Heglovi filozofiji, katere moč je rasla korak za korakom, nismo posvečali posebne pozornosti in smo komaj slutili destruktivne sile, ki jih je nosila v sebi.« *Jezusovemu življenju* je postavil ob stran *Hallische Jahrbücher* z impozantnim krogom sodelavcev, ki so se povezali s »fanatično nesramnimi mladci«. Ti letopisi, usmerjeni k »razkroju obstoječega, krščanstva, kakor tudi države«, so širili svoj vpliv med študirajočo mladino in predstavljali »veliko nevarnost za bližnjo in bolj oddaljeno prihodnost«.¹⁴

Včasih se je na začetek mladoheglovstva postavljalo Eduarda Gansa, Heglovega študenta in potem tesnega prijatelja ter urednika

¹² Gl. Wolfgang Essbach, *Die Junghegelianer: Soziologie einer Intellektuellengruppe* (München: W. Fink, 1988). Na kratko, vendar jasno, omenja ta vidik tudi Franck Fischbach, »Présentation: Le Jeune hégélianisme, laboratoire de la modernité sociale et politique – et de sa critique philosophique«, v: *Les Jeunes hégéliens: Politique, religion, philosophie. Une anthologie* (Pariz: Gallimard, 2022), str. 10–11.

¹³ David Friedrich Strauss, *Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet* (Tübingen: Osiander, 1835–1836).

¹⁴ Friedrich Perthes *Leben*, str. 519–520.

njegovih del, ki ga je med drugim zanimal francoski socializem in je veljal za liberalnega, če že ne za liberalca, vsekakor pa je bil, kot bi rekli danes, na levi. Njegova predavanja je poslušal tudi Karl Marx. Menda so bila edina, ki jih je redno obiskoval.¹⁵ Nemški zgodovinar idej, ki predava v Parizu, Norbert Waszek, se sugestivno vprašuje, ali Gans ni bil »prvi mladoheglovec«, ¹⁶ nekdanji vzhodnonemški zgodovinar marksizma, zdaj pa preprosto nemški zgodovinar, Martin Hundt, pa ga je imenoval za »zgodnjega mladoheglovca«. ¹⁷ Hundt je omenil, da je Gansa prvi postavil na začetek mladoheglovstva György Lukács. ¹⁸ Kolikor vidim, je Lukács lociral Gansa na začetek »procesa razkroja heglovstva«, ta pa se je začel tisti trenutek, ko sta se Hegel in Gans razšla v oceni julijske revolucije 1830 v Franciji. Mladoheglovci predstavljajo naslednje faze tega razkroja. ¹⁹ Kakorkoli že, Gans je umrl leta 1839, ko se mladoheglovstvo še ni prav razmahnilo.

Tudi o tem, kdaj se je mladoheglovstvo končalo, ni enotnega mnenja. Mnogi – zlasti marksistični – zgodovinarji vidijo konec v Marxovem in Engelsovem tako imenovanem obračunu z njim. Po tej razlagi sta Marx in Engels, ki sta v mladosti sama bila mladoheglovca, v svojem intelektualnem in političnem razvoju morala nujno pretrgati z mladoheglovsko filozofijo in s tem s svojimi dotedanjimi »miselnimi tovariši«, *Denkgenossen* (če uporabim

¹⁵ Junji Kanda, »Bruno Bauer und die Promotion von Karl Marx«, v: *Bruno Bauer (1809–1882): Ein 'Partisan des Weltgeistes'?* (Würzburg: Königshausen & Neumann, 2010), str. 153.

¹⁶ Gl. Norbert Waszek, »War Eduard Gans (1797–1839) der erste Links- oder Junghegelianer?« v: *Die linken Hegelianer: Studien zum Verhältnis von Religion und Politik im Vormärz* (Paderborn: Wilhelm Fink, [2015]).

¹⁷ Hundt, »Der Junghegelianismus im Spiegel der Briefe«, str. 13.

¹⁸ Prav tam, str. 16.

¹⁹ Georg Lukács, *Die Zerstörung der Vernunft. Band I: Irrationalismus zwischen den Revolutionen* (Darmstadt in Neuwied: Luchterhand, 1973), str. 146. To delo je prvič izšlo v madžarščini leta 1954. Lukács je sicer pisal o mladoheglovstvu že veliko prej. Gl. Georg Lukács, »Moses Hess und die Probleme der idealistischen Dialektik«, *Archiv für Geschichte der Sozialismus und der Arbeiterbewegung*, let. 12 (1926).